

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 12, 2011 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 330.341.1

С. О. Тульчинська,
к.е.н., доцент, Національний технічний університет України «КПІ»

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ІННОВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ РЕГІОНІВ – ІМПЕРАТИВ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ ЗНАТЬ

У статті на основі з'ясування суті, визначено цілі та запропоновано етапи формування стратегії розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів. Доведено, що розробка стратегії розвитку регіонів в умовах становлення економіки знань ґрунтується на методології системного підходу, з точки зору якого, кожна складна система має ядро, що зумовлює параметри розвитку самої системи та її підсистем, у даному випадку інтелектуального капіталу.

In this paper based on the definition of the essence, goals are defined and proposed stages of formation of the strategy of development of the intellectually -innovative system of regions. It is proved that a strategy of regional development in terms of becoming a knowledge economy based on the methodology for a systematic approach, in terms of which each complex system has a kernel, which determines the parameters of the system and its subsystems, in this case, the intellectual capital.

Ключові слова: економіка знань, стратегія розвитку, інтелектуально-інноваційна система регіонів.

Вступ. Однією з провідних особливостей розвитку регіонів в умовах становлення економіки знань є здатність ефективно реагувати на тенденції розвитку національної інноваційної системи та світогосподарського комплексу. За визначенням Б. Кваснюка, економіка знань – це мережева економіка, в якій зв'язки виконують системо-утворюючу роль, що справляє безпосередній вплив на розвиток інноваційного процесу. За таких умов не тільки ефективність, але й сама її можливість визначаються сукупністю прямих і зворотніх зв'язків між різними стадіями інноваційного процесу, виробниками і споживачами знань, підприємствами, ринком, державою тощо [6].

На початку XXI ст. процес створення та нагромадження нових знань призвів до якісно нового стану: знання стали самостійною продуктивною силою. В умовах становлення економіки знань – виробництво і використання наукових знань, перетворення їх на повноцінний чинник виробництва, відіграє провідну роль у системі економічних відносин, а володіння інформацією та інтелектуальним потенціалом визначають місце людини у суспільстві.

Враховуючи цю обставину, наукове обґрунтування розробки стратегії розвитку регіонів є актуальною проблемою економічної науки, підтвердженням чого є значна кількість праць окремих авторів і публікацій, підготовлених колективами наукових установ. Стратегії розвитку регіонів досліджували українські економісти О. Алімов, О. Амоша, П. Бубенко, Б. Буркинський, З. Варналій, В. Василенко, В. Гесць, З. Герасимчук, Б. Данилишин, М. Долішній, Б. Кваснюк, М. Козоріз, І. Онищук, В. Симоненко, В. Семиноженко, В. Соловійов, Д. Стеченко, І. Сторонянська, Л.Федулова, В. Чужиков та ін.

Постановка задачі. Метою статті є з'ясувати суть інтелектуально-інноваційної системи регіонів, визначити цілі та запропонувати етапи формування стратегії розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів.

Результати дослідження. Розробка стратегії розвитку регіонів в умовах становлення економіки знань ґрунтується на методології системного підходу. Вчені української наукової школи солідарні з приводу того, що в процесі розвитку регіональної інноваційної системи всі її підсистеми відіграють однакову роль, що дає змогу констатувати їх певну уніфікованість [1, с. 56]. Проте з точки зору системного підходу, на нашу думку, кожна складна система має ядро, що зумовлює параметри розвитку самої системи та її підсистем. У даному випадку ядром регіональної інноваційної системи можна вважати інтелектуальний капітал як сукупність прояву людських знань, навичок, вмінь індивідуума, його мобільності (здатності до сприйняття нової інформації, навчання, перепідготовки, адаптації до нових умов), креативності та структурного інтелектуального капіталу (патенти, ліцензії, ноу-хау, моделі, програми тощо). Тому, на наш погляд, більш точною дефініцією можна вважати «інтелектуально-інноваційна система регіонів».

Інтелектуально-інноваційна система регіонів (ІСР) – сукупність взаємопов'язаних підсистем (формування, генерації, освоєння знань і дифузії інновацій) та їх елементів, локалізованих на певній території, яким характерні певні властивості, які, взаємодіючи, зумовлюють нову інтегровану цілісність, а також сукупність органів регіонального управління та інститутів, які забезпечують реалізацію інноваційного процесу.

Суб'єкти ІСР необхідно розглядати як сукупність підприємств і організацій різних форм власності даної території, які здійснюють безпосередню діяльність по формуванню, генерації, освоєнню знань та дифузії інновацій, а також органів регіонального управління, інститутів для забезпечення регіоналізації механізмів інноваційного розвитку, що відповідають особливостям регіону та вимогам національної інноваційної системи.

З іншого боку ІСР – це система суто економічного регіонального середовища, якій властиві певні ознаки, риси, умови функціонування, використання інтелектуального капіталу і нових знань з метою досягнення сталого розвитку регіонів та утвердження її самодостатності в умовах становлення економіки знань.

У зв'язку зі становленням економіки знань, останнім часом посилюється увага науковців щодо взаємодії інноваційних систем на національному та регіональному рівнях. З'явився термін «відкриті інновації», в який вкладається зміст використання цільових потоків знань для прискорення інноваційних процесів з метою розширення ринків для більш ефективного використання інновацій [7, с. 12]. ІСР у даному аспекті має розглядатися як відкрита система, яка одержує із зовнішнього середовища ресурси для генерування продукту

Вважаємо необхідним акцентувати увагу на тому, що інноваційний процес у сучасному розумінні не обмежується першою появою на ринку нового продукту, послуги або доведенням до проектно потужності нової технології. У міру поширення інновація вдосконалюється, стає ефективнішою, набуває раніше невідомих споживчих властивостей, що відкриває для неї нові сфери застосування, ринки, нових споживачів. Сукупний суспільний результат інновації є позитивним саме завдяки механізму дифузії інновацій.

Важливість дифузії інновацій, зумовлює тісний взаємозв'язок підсистем ІСР та свідчить про необхідність розгляду не лише інновації як і окремого техніко-організаційного акту, а комплексу дій суб'єктів господарювання та складових інноваційної інфраструктури, який набуває вигляду інноваційного процесу. Отже, для досягнення синергетичного ефекту інновація вимагає більшого обсягу сукупних інвестицій, ніж потрібно для отримання локального економічного ефекту від звичайного капіталовкладення та більш тісних взаємовідносин між суб'єктами ІСР.

Інноваційний процес є складним процесом трансформації нових ідей та знань в об'єкт економічних відносин, тому такий процес формує багаторівневу систему економічних відносин щодо уречевлення знань, якій властиві специфічні взаємозв'язки та закономірності. З огляду на визначальну роль інноваційних процесів, ухвалення особливостей є необхідною умовою ефективності стратегії розвитку регіонів. Значна робота має бути проведена по формуванню стратегії розвитку ІСР, реалізація якої дасть змогу вийти на рівень відповідності економіки знань і забезпечити якість життя на рівні розвинутих країн.

У більшості наукових публікацій українських авторів і дослідників країн СНД у визначенні інноваційних систем акцентується увага на деталізації об'єктів

підприємницької діяльності різних форм власності і науково-освітньої сфери, створенні та комерціалізації нових знань, забезпеченні функціонування механізму інноваційного розвитку [4, с. 95-96]. З нашої точки зору, сутність ПСР має визначати саме характер зв'язків між підсистемами ПСР, оскільки від цього залежить її ефективність та привабливість системи для самих учасників.

Процес формування стратегії розвитку ПСР має відбуватися у певній логічній послідовності, і складатися з таких етапів [2, с. 108-109]:

- етап стратегічного аналізу й формування цілей: аналіз допомагає у визначенні ситуації в регіоні на стадії розробки стратегії; визначення місії стратегії регіону; формування мети й дерева цілей інноваційного розвитку регіону;
- етап стратегічного аналізу: визначення стратегічних напрямів господарювання; аналіз внутрішнього середовища й оцінка інтелектуального капіталу; аналіз стану зовнішнього середовища; визначення інноваційної позиції регіону;
- етап відбору стратегії розвитку ПСР: визначення базової стратегії розвитку та її характеристик; розробка й оцінка альтернативної стратегії; обґрунтування стратегії розвитку, якій надається перевага;
- етап реалізації стратегії розвитку ПСР: визначення переліку стратегічних змін і заходів щодо їх здійснення та програми інноваційних перетворень; організація контролю результатів виконання стратегії; оцінка ефективності процесу реалізації та проведення коригування програм і проєктів розвитку.

Цілями формування стратегії розвитку інтелектуально-інноваційної системи регіонів є:

- впровадження єдиної позиції та спільного розуміння усіма суб'єктами РІС змін, які відбуваються в регіоні;
- визначення ступеня і форм участі регіональних органів і державної влади в стратегії розвитку ПСР;
- обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку ПСР;
- консолідація зусиль і потенціалу всіх суб'єктів ПСР на реалізацію визначених пріоритетних напрямів;
- встановлення «правил гри» для спільної роботи суб'єктів ПСР;
- сприяння створенню привабливого іміджу для інвестицій регіону.

Відсутність в регіоні вираженої стратегії розвитку ПСР може привести до того, що діяльність окремих суб'єктів ПСР матиме різноспрямований характер, призведе до зниження інноваційної активності і позначиться на ефективності науково-інноваційної та економічної діяльності в цілому.

Формування стратегії розвитку ПСР в умовах становлення економіки знань, на наш погляд, повинно відбуватися не з опорою на значні фінансові і технологічні ресурси, тобто матеріальні переваги, а з акцентом на переваги інтелектуального капіталу регіонів. Дана теза є відповіддю на запитання [5], чи можна реально формувати стратегії розвитку ПСР в умовах відсутності широкої технологічної бази, розгалуженої інноваційної інфраструктури та відсутності корпорацій з науковими виробництвами.

Однією із рис стратегії розвитку ПСР повинне стати виховання у працівників здатності працювати в нових мінливих умовах, реалізація концепції безперервної освіти впродовж життя. Необхідно підтримувати інвестиції в здібності, навички та вміння. Має змінитися ставлення до від'їзду молоді на навчання в інші країни або регіони України: вона повинна розглядатися як можливість надбання досвіду і компетенції при умові повернення основної маси цього інтелектуального капіталу в регіон.

Після визначення стратегічних імперативів у ПСР на перший план виходить необхідність розробки й використання власного механізму їх реалізації [3, с. 187]. Його призначення полягає у тому, щоб за допомогою цільового фінансування розвитку регіональної інфраструктури з допомогою формування сприятливого підприємницького середовища, мотивації органів місцевого самоврядування, а також господарюючих суб'єктів забезпечити не лише залучення в суспільне виробництво наявних природних, матеріальних, трудових, фінансових ресурсів, але й їх ефективне використання. Визначальними факторами при цьому будуть, по-перше, зменшення витрат виробництва і підвищення продуктивності праці завдяки вираженій протекційній політиці на державному і регіональному рівнях; по-друге, нарощення економічного, виробничого, трудового, науково-інтелектуального, фінансового потенціалу регіону; по-третє, формування сучасних організаційних форм використання виробничих сил, зорієнтованих на виробництво продукції з доданою вартістю.

Деякі науковці, зокрема В. Василенко, В. Медведь, Т. Савельєва [3] висловлюють пропозицію щодо доцільності створення спеціального координаційного органу із певними повноваженнями для реалізації стратегії стимулювання економічного розвитку регіону. На наш погляд, стратегія розвитку ПСР цілком спроможна забезпечити формування, генерацію, освоєння знань та дифузії інновацій, без створення додаткових координаційних органів.

Висновки. В умовах становлення економіки знань діяльність регіональних структур повинна характеризуватися адаптивністю, високою ефективністю, здатністю швидко реагувати на зміни ендегенного і екзогенного характеру, використанням передових методів регулювання, що стає можливим за рахунок розробки стратегії розвитку ПСР в умовах становлення економіки знань.

Конкретними перевагами регіону можна вважати його географічне розташування та наявність природних ресурсів території, інтелектуальний капітал, фінансове становище та інфраструктуру тощо. На наш погляд, головною конкурентною перевагою регіону є інтелектуальний капітал, оскільки саме люди реалізують свої економічні інтереси та задовольняють потреби. Синтезуючим та стимулюючим фактором ефективного використання конкурентних переваг є стратегія розвитку ПСР.

Життєздатною ПСР буде тоді, коли вона сформується на принципах балансу інтересів, орієнтації на довгостроковий результат, поєднання ринкової саморегуляції і державного управління інноваційними процесами, прозорості і демократичності ухвалення рішень. Отже, ПСР є не зменшеною копією національної інноваційної системи, а оригінальною інтелектуально-інноваційною системою, оскільки самі регіони України значно відрізняються між собою за більшістю характеристик.

Список використаних джерел

1. Бережная И.В. Структурная модель региональной инновационной системы / И.В. Бережная, Е.А. Смирнова // Экономика и управление. – 2011. - № 2. – С. 54-59.
2. Буркинський Б.В. Інноваційна стратегія у соціально-економічному розвитку регіонів / Б.В. Буркинський, Є.В. Лазарева /. – Одеса: ППРЕД НАН Укр., 2007. – 140 с.
3. Василенко В.Н. Экономическое развитие регионов: сходство и различие / В.Н. Василенко, В.Ю. Медведь, Т.М. Савельева /. – Донецк: Юго-Восток, 2010. – 219 с.
4. Ефременко В.Ф. Место и роль инновационной инфраструктуры в формировании РИС / В.Ф. Ефременко, Ф.Ф. Пашенко / Инновации. – 2009. - № 4. – С. 95-106.
5. Жихарев К.Л. Региональные инновационные системы и институциональные условия инновационного развития / К.Л. Жихарев. – М.: Социум, 2010. – 208 с.
6. Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. Б.Є. Кваснюка. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН Укр, 2006. – 96 с.
7. Краковецкая И.В. проблема развития региональной инновационной системы на принципах открытых инноваций / И.В. Краковецкая, Н.О. Чистякова, И.Г. Видяев //Инновации. – 2010. - №6 (140). – С. 12-17.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2011 р.

ТОВ "ДКС Центр"